

**KONINKLIJKE
VERENIGING
TER BEOEFENING
VAN DE
KRIJGSWETENSCHAP**

OPGERICHT 6 MEI 1865

Ereleden

Z.K.H. de Prins der Nederlanden

Z.E. Luitenant-Generaal b.d.
M. R. H. Calmeyer

Z.E. Luitenant-Generaal b.d.
D. A. van Hilten

Generaal-Majoor b.d. J. J. de Wolf

Generaal-Majoor b.d.
E. R. d'Engelbronner

Bestuur

Voorzitter

H. W. Hiddema, kol art

Vice-voorzitter

A. T. M. Oonincx, cdre KLu

Leden

C. 't Hart, lkol ma b.d.
W. Kasteleyn, kol KLu
A. G. C. Kok, lkol marns
J. A. Kusters, ktz
dr. Ir. J. J. C. Voorhoeve

Redacteur

W. Walthuis, bgen b.d.
Molenstraat 78,
4841 CG Prinsenbeek

Secretaris

W. F. Anthonijsz, lkol cav
Denijsstraat 135
2551 HJ Den Haag

Penningmeester

F. A. W. M. Rhoen, kap int
Het Koetshuis 14,
3902 RG Veenendaal,
girorekening 7 88 28

MARS IN CATHEDRA

**15 OKT
1979**

43

IN DIT NUMMER

Mededelingen van het bestuur:
Voordracht „Military applica-
tions of space” - Contributie
1980 - Adreswijzigingen, enz. **1702**

Bijeenkomst te Den Haag, dins-
dag 29 mei 1979 **1702**

Nieuw concept voor de verde-
diging van Europa?, voordracht
door P. Cremer, kolonel SBH **1703**

Discussie **1715**

©

MEDEDELINGEN VAN HET BESTUUR

Voordracht „Military applications of space”

Op woensdag 12 december 1979 verzorgt het RAF-Aerospaceteam in het kader van het onderwijs aan de Luchtmachtstafschool een presentatie over het onderwerp *Military applications of space*, in de filmzaal van de Vliegbasis Ypenburg, aanvangende te 09.30 uur en eindigende te ca. 16.30 uur.

De leden van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap worden in de gelegenheid gesteld deze presentatie bij te wonen. In verband met de beperkte ruimte is aanmelding vooraf noodzakelijk; dit kan schriftelijk of telefonisch geschieden bij de secretaris van de Koninklijke Vereniging te Den Haag (070)23 74 80.

Het programma van de presentatie omvat:

1. Introduction and practical orbits;
2. Meteorological satellites;
3. Communications satellites;
4. The space shuttles;
5. Navigation satellites;
6. Space weapons;
7. Discussions and questions.

Aangezien het RAF-team per vliegtuig zal aankomen, is het uiteraard mogelijk dat onverhoopt slechte weersomstandigheden vertraging dan wel uitstel zouden kunnen veroorzaken. Met het oog op die mogelijkheid zal op de dag voorafgaande aan de bijeenkomst informatie kunnen worden ingewonnen per telefoon: (070) 46 93 35, toestel 2269, en wel tussen 14.00 en 16.00 uur.

Ten slotte zij vermeld dat de filmzaal van de Vliegbasis Ypenburg bereikbaar is via de ingang Brasserskade, aan de Delftse zijde.

Contributie 1980

In de maand november zullen acceptgirokaarten worden gezonden aan alle leden die Mars in Cathedra en de Militaire Spectator ontvangen. Het daarop vermelde contributiebedrag is inclusief de verhoging die op 17 september jl. door de ledenvergadering werd goedgekeurd.

Aangezien deze acceptgirokaarten automatisch worden verwerkt, wordt dringend verzocht gebruik te maken van de toegezonden kaarten.

Adreswijzigingen, enz.

Teneinde de administratie up to date te houden wordt verzocht alle adreswijzigingen, veranderingen in het aantal te ontvangen exemplaren van Mars in Cathedra en/of de Militaire Spectator, aanmelding nieuwe leden en beëindiging van lidmaatschap op te geven aan de ledenadministratie van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap, Karel Doormanlaan 274, 2283 BB Rijswijk.

Bijeenkomst te Den Haag

dinsdag 29 mei 1979

Het openingswoord van de *voorzitter* tot de weinige aanwezigen vermeldt al aanstonds de mogelijke redenen voor de betreurenswaard geringe opkomst: dat op dezelfde avond enkele belangwekkende voetbalwedstrijden worden gespeeld moge wellicht van minder invloed zijn geweest, zeker is dat een terzelfder tijd gehouden interessante bijeenkomst van de afdeling Den Haag van de Koninklijke Vereniging van Nederlandse Reserve-Officieren mede aanleiding zal zijn geweest voor het ontbreken van verschillende vaste bezoekers van onze lezingen.

Hij zet vervolgens uiteen dat — aangezien op de vorige vergadering het statutair voorgeschreven quorum van 361 leden niet aanwezig bleek — in de bijeenkomst van hedenavond een eenvoudige meerderheid van stemmen der thans aanwezige leden volstaat voor het goedkeuren van de voorgestelde, gewijzigde statuten. Dienovereenkomstig worden deze dan ook daarna, na artikelsgewijze te zijn toegelicht, met eenparige stemmen aanvaard.

Het conceptprogramma voor het komende verenigingsjaar met inbegrip

van de laatste maanden van het lopende jaar verwerft eveneens de instemming der leden: op 17 september a.s. zullen de zg. grijze-zonewapens worden besproken in Den Haag, op 19 november wordt de vraag behandeld of de bewapende helikopter al dan niet als tankjager kan worden beschouwd — eveneens in Den Haag — en op 14 januari 1980 wordt aldaar de toekomst van de tank onder de loep genomen; waarschijnlijk volgt daarna, op 17 maart 1980, een Duitstalige voordracht over civiele verdediging en oorlogsbereidheid, en ten slotte op 12 mei 1980 een inleiding over de invloed van de veranderende energiesituatie op de maritieme mogelijkheden. Uiteraard worden de leden, zoals reeds aangekondigd, in de beide door de Koninklijke Vereniging uitgegeven periodieken tijdig tevoren nogmaals attent gemaakt op de realisatie van dit conceptprogramma.

Ten slotte, overgaande tot de hoofdschotel van de bijeenkomst, verleent hij het woord aan de inleider, kolonel Cremer, voor wiens curriculum vitae zij verwezen naar het bij de tekst van zijn voordracht geplaatste kader.

Nieuw concept voor de verdediging van Europa?

P. Cremer

kolonel SBH

Stellingen (vóór de lezing uitgereikt)

1. De studie van de Europese defensieproblematiek eist inachtneming van diverse antinomische dimensies: er is daar de antinomie van een globale Westerse strategie en Euro-strategische specificiteit, deze van de conventionele paraatheid tegenover de nucleaire inzet en ten slotte deze van de militaire noodzaak versus de politieke realiteit.

Een Europees defensieconcept is aanvaardbaar in de mate dat zowel globaal als in zijn samenstellende elementen elk der antinomische gegevens kan worden overbrugd.

2. Voor de jaren '80 zijn nieuwe ideeën voor de verdediging van Europa nodig. Daartoe dwingen: de evolutie zowel van de numerieke als van de kwalitatieve verhouding der krachten, de noodzaak Euro-strategisch te denken als gevolg van de door de USA op strategisch vlak aanvaarde „essentiële equivalentie”, de waarschijnlijke inrekening van de Euro-strategische vectoren bij aanstaande SALT-besprekingen, de trage doch continue evolutie van een Europese unie en ten slotte de stijgende defensiekosten midden een onvaste economische conjunctuur.

Sedert jaren worden nieuwe concepten aangeboden op de ideeënmarkt. Met de Atlantische Alliantie als referentiekader dient hun geldigheid getoetst aan hogervermelde antinomische gegevens.

3. Een confrontatie van de meest markante vooropgestelde concepten (Brossollet, Ahrfeldt, Löser) met deze gegevens toont aan dat, in meer of mindere mate:

a. zij tegen het algemeen concept van de NAVO-strategie stoten, daar zij zowel de dissuasieve als de defensieve functie van het tactisch nucleaire wapen (TNW) in vraag stellen, daar waar het Warschau-Pact deze integendeel intensiveert;

b. zij een opgave van het klassiek conventionele instrument betekenen waardoor een verlaging van de nucleaire drempel, in tegenstelling met de verwachting, waarschijnlijker wordt;

c. zij, als gevolg, een „disjunctie” met de USA in de hand werken;

d. zij al te zeer op landoperaties zijn toegespitst;

e. zij op politiek vlak:

— schaden aan de Atlantische solidariteit;

— rekenen op een wegens socio-economische redenen niet te verwachten sterke verhoging van de conventionele inspanning;

— al te licht omspringen met een sterke psychologische motivatie die wordt verondersteld van een concept steunende op een territoriaal gemaasd net; — de aan de Duitse Bondsrepubliek dierbare „voorwaartse verdediging” opgeven of afzwakken.

Elk van de vooropgestelde concepten lijkt ons bijgevolg als dusdanig niet toepasselijk als operationeel alternatief. Geldige delen ervan dienen evenwel gretig uitgebaat.

4. In de komende jaren zal de defensie van Europa vereisen: een verhoogde afschrikkingscapaciteit op Euro-strategisch vlak, een verbeterde bescherming tegen een verrassingsaanval, een meer veilig gebonden link met de Amerikaanse ultima ratio.

Hoe concretiseren?

Op het vlak van de afschrikking: een permanente en goede waarneming van de waarschijnlijke verzamelen- en ontplooiingszone van de mogelijke agressor; een permanente „targeting” van deze zone door middelen met Euro-strategische dracht; de massale beschikbaarheid van neutronenwapens.

Op het stuk van de verdediging: aanvulling van bestaande conventionele en mobiele middelen met een territoriaal gerichte defensiestructuur, steunende op een snel mobilisabel gemaasd net; invoering van talrijke PGM (precision guided munitions), zowel grond-grond als grond-lucht; standaardisatie van tactische en operationele doctrines als gevolg van een sterk verhoogde standaardisatie van bewapening en uitrusting.

5. De vooropgestelde ideeën moeten uitmonden op een meer autonoom denken en handelen vanwege de betrokken Europeanen. Zij veronderstellen niet een coördinatie, doch wel een stijgende inte-

gratie van de Europese legermachten in het kader van de Alliantie (waarom zouden de BRD en de Beneluxlanden een gedeeltelijke integratie niet inzetten, teneinde een katalysatoreffect te ontketenen?). Alleszins dient een nieuw concept te worden uitgewerkt door Europeanen zelf, in een daartoe geschikt orgaan.

6. Analyse naar de haalbaarheid van het voorgesteld opzet in verband met de ter inleiding aangehaalde te overbruggen tegenstellingen. Enkel de Europese politieke wil blijft een open vraag.

Haast vijftig jaren geleden is de Tweede Wereldoorlog de geschiedenis ingegaan en vader „Chronos”, de Tijd, maakt het onze generatie steeds moeilijker bruikbare aanknopingspunten uit toenmalige operationele ervaringen te projecteren of te exploiteren in de hedendaagse militair-strategische en militair-tactische problemen en situaties.

Niet enkel de conventionele bewapenings- en uitrustingstechnologie deed reuzeschreden sedert 1945, doch Hiroshima en het daarop volgende enorme nucleaire ontwikkelingsproces verplichtten tot een „tabula rasa” van de klassieke denkschema's van tacticus en strateeg. Aanvankelijk bleken aanknopingspunten met 1940-'45-ervaringen totaal uitgesloten, totdat de „flexible response”-strategie aan zg. conventionele operaties op het Europees krijgstoneel als het ware een vernieuwde en briljante toekomst kwam voorspiegelen. Met of zonder atoom op het slagveld kregen tankisten, infanteristen en artilleristen weer nieuwe moed: van hen en van razendsnelle vliegtuigpiloten ging alweer zo niet de oorlog, dan op zijn minst het succes van de eerste slag afhangen. Dat klassieke slagveld werd een der onmisbare drie pijlers van een wel afgeronde „gegradueerde” strategie.

Is dit wel zo? Zijn de huidige strategische en operationele concepten concreet haalbaar? Of zijn zij slechts schoolse oplossingen, zoiets als ongetoetste en ontoetsbare dromerijen ontstaan in imaginatieve doch ontredderde en onervaren laboratoriovorsers?

Bewijzen zijn er niet, doch gezond verstand moet volstaan, menen wij, om alleszins gerust te mogen affirmeren dat hoe het ook zij, de conventionele veldslag van morgen niet meer volgens voor 35 jaar geldende normen zal geleverd worden.

Niemand, zo hoop ik ten minste, wenst de laatste oorlog voor te bereiden. Kern van de vraag is

natuurlijk bewust te zijn of dit zo is, al dan niet.

Volgens welk algemeen schema de volgende mogelijke veldslag in Centraal West-Europa dan wél zou kunnen verlopen, is dan ook het voorwerp van deze analyse. Hierbij zal worden uitgegaan van twee gegevens: vooreerst dat, sedert ettelijke jaren reeds, nieuwe concepten op de ideeënmarkt worden aangeboden en die een analyse waard zijn; ten tweede dat, hoe het ook zij, de evolutie van de Euro-strategische context in de jaren tachtig tot nieuwe ideeën inzake Europese defensie zal dwingen.

Derhalve stel ik mij dan ook voor achtereenvolgens de volgende punten te behandelen:

— de komende algemene context en het toekomstige operationeel-strategische kader van de Europese defensie;

Kolonel stafbrevethouder Piet Cremer geldt als een van de breedst ontwikkelde Belgische officieren. Behalve zijn militaire opleidingen — aan de Koninklijke Militaire School en aan de Krijgsschool — doorliep hij het NATO Defense College in Rome en behaalde bovendien candidaturen in de Wijsbegeerte en Letteren aan de Universiteit van Leuven. Zijn praktische staat van dienst vermeldt een aantal commando- en staffuncties in een twaalfjaarsperiode bij de Belgische strijdkrachten in Duitsland, waaronder staffuncties bij een pantserinfanteriebataljon en een pantserbrigade, alsmede in een divisiestaf gedurende vijf jaren als chef int en ops; ook vervulde hij een staffunctie in de Generale Staf Landmacht. Hij commandeerde een pantserinfanteriebataljon en een dito brigade en was in verschillende perioden tewerkgesteld in het militaire onderwijs als instructeur aan de KMS en als docent krijgsgeschiedenis en tactiek. Sedert 1972 is hij verbonden aan de Krijgsschool — thans Koninklijk Hoger Instituut voor Defensie geheten — als docent en hoofd leerstoel Defensiepolitiek en Strategie, tevens hoofd van de leergroep Defensieproblemen. Kol Cremer is voorts lector aan de Université de Liège en aan de Katholieke Universiteit Leuven, militaire medewerker voor strategie en defensie van het conservatieve blad „La Libre Belgique” en directeur van het Centrum voor Strategische Studies van het Koninklijk Instituut Internationale Betrekkingen te Brussel.

- kritische analyse van de meest markante recente voorgestelde concepten;
- inrekening van de bruikbare elementen van deze concepten in een mogelijk algemeen operationeel schema voor de verdediging van Europa;
- onderzoek naar de haalbaarheid van de voorgestelde ideeën.

Het toekomstige operationeel-strategische kader

De defensie van Europa is niet meer af te zonderen van een globale westerse strategie. Zonder een koppeling aan de Amerikaanse „ultima ratio” is een verzet tegen een globale agressie van ons subcontinent niet meer haalbaar. De Tweede Wereldoorlog, zo niet de Eerste reeds, bewees duidelijk dat een totale oorlog alhier niet meer zegevierend te behalen is zonder het industriële gewicht, het geografisch-strategische recul en de mankracht van Noord-Amerika. Wat ik zou noemen „militaire schermutselingen” zouden Europeanen misschien aankunnen, doch dergelijke beperkte krijgsvrchtelingen zijn moeilijk denkbaar geworden in Europa, enkel reeds wegens het alhier opgestapelde militaire potentieel. In elk geval is escalatie niet uitgesloten en dienen dus ruimere strategische reacties te worden overwogen en gepland. Deze laatste verplichting voor de Europeanen ligt dan ook ten grondslag aan een eerste mogelijk knelpunt van de Europese defensieproblematiek. De doelstellingen en de mogelijke oplossingen van een Europees defensieconcept moeten overeen te brengen zijn met de strategische belangen en opties van de Amerikaanse partner. Een globale westerse strategie dient transatlantisch te zijn, dat wil zeggen gelijktijdig zowel Europa's zelfbehoud als de Amerikaanse „national interest” veilig te stellen. Een Europees operationeel concept, hoe specifiek ook, mag niet antinomisich met dit van de States worden uitgewerkt.

Velen stellen zich hierbij trouwens de vraag of de Verenigde Staten wel steeds en voor immer de verdediging van Europa als vitaal zullen beschouwen. Hierop mogen wij, geloof ik, sterk affirmatief antwoorden. Niet enkel gekende historische en culturele banden dwingen hiertoe of zelfs de fysische tegenwoordigheid van 300.000 G.I.'s in Europa. Voor ons is het duidelijk dat de Amerikanen nu eenmaal hebben uitgerekend dat een verlies van het industrieel en demografisch sterke

West-Europa ten voordele van de Sovjets, onder welke vorm dan ook, een zulkdanige „imbalance” ten nadele van de Verenigde Staten zou betekenen, dat die nooit meer zou te achterhalen zijn. Trouwens, Europeanen moeten van hun zijde ook goed overwegen dat een nieuwe Amerikaanse landing zoals weleer deze in Normandië, eens en voor altijd uitgesloten is in de nucleaire omstandigheden van een toekomstige oorlog.

Doch, al maakt Europa deel uit van de Amerikaanse „national interest”, toch moeten wij realistisch blijven. Het Amerikaanse militaire potentieel, meer bepaald het kernarsenaal is er in eerste instantie ter verdediging van U.S.-belangen, zelfs al hoort Europa tot het te ontzeggen geografische gebied. Alles ligt hem in de wijze waarop dit Europa desgevallend zal verdedigd worden. In het tijdperk van de „massive retaliation”-strategie van de jaren '50 en begin '60 werd zeer klare wijn geschonken: het nucleair oversterke Amerika kon elke agressie tegen Europa voorkomen en desgevallend afweren door massale vergelding op Sovjet-territorium. Verhoopt kon worden dat Europa gespaard bleef van elke grondige fysische vernieling. De Amerikaanse kernparaplus volstond, dachten de Europeanen en zij namen vrede met de rol van „infanteristen” van de Alliantie.

De tijden zijn echter gekeerd. Spoetnik I heeft twijfels doen ontstaan omtrent de geloofwaardigheid van de massale vergelding en de strategie diende herzien. Vandaag de dag, en voorzeker sedert SALT II, zijn wij volop in het tijdperk van de „essentiële equivalentie” tussen de nucleaire grootmachten. Derhalve dient Europa, meer dan ooit, zich af te vragen, niet „of”, doch wel „hoe” het nucleair zal worden ondersteund. De „essential equivalence” op nucleair vlak betekent een stap verder in de richting van de „mutual assured destruction” en derhalve ook een poging en wil te meer vanwege de kernbezitters om aan deze verzekerde vernieling te ontsnappen. Is in dergelijke omstandigheden de verlokking van beide supermachten niet groot, een eventuele kernuitwisseling buiten de eigen „sanctuarium” te beperken? Daaraan moeten Europeanen op zijn minst zelf nadenken.

Dit stelt meteen de vraag van de Euro-strategische specificiteit. Teneinde aan de mogelijke en stijgende antinomie tussen Amerikaanse en Europese defensiebelangen te beantwoorden, dient West-Europa,

voor het eerst in de naoorlogse geschiedenis, zelf globaal-strategisch te gaan denken. Hiertoe dwingt o.m. de recente evolutie van de substrategische kernwapens die in eerste instantie ons Europese operatietoneel aanbelangen.

De tactische nucleaire wapens, oorspronkelijk bedoeld als „counter-force”-vuur en enkel op het slagveld in te zetten, krijgen hoe langer hoe meer nieuwe dimensies. Enerzijds stijgt hun dracht hoe langer hoe meer, samen met hun precisie trouwens, en anderzijds worden zij geminiatiseerd en worden zij meer handel- en controleerbaar zodat zij, zonder al te grote „colaterale” schade ook tegen kleine, mobiele en tactische doelen kunnen worden ingezet. Met andere woorden: er is naast een steeds meer betrouwbaar zuiver tactisch kernwapen een nieuwe reeks kernwapens ontstaan die, op Europese schaal, als globaal-strategisch dienen te worden beschouwd en zowel op militaire als op civiele doelen kunnen worden gericht. De actuele verhouding der krachten in dit domein is niet al te rooskleurig voor het Westen. Thans beschikt de Sovjet-Unie over 1140 vectoren met Euro-strategische dracht die ongeveer 1640 kernkoppen tegen Europese doelen kunnen richten, daar waar de NAVO — Frankrijk inclusief — slechts over 416 dergelijke lanceermiddelen beschikt met ongeveer 1230 kernkoppen. Doch tegen het jaar 1985 zal de USSR extra over ongeveer 275 SS-20-missiles met driedubbel ogief beschikken alsmede over omtrent 250 „Backfire” bommenwerpers op ons Europese operatietoneel. Wegens de precisie en het verhoogde aantal kernkoppen van die nieuwe middelen, loopt Europa gevaar een omwenteling te kennen in zijn defensieproblematiek.

Tegen dan zouden meteen de 1000 à 1500 militaire doelen in Europa met één slag kunnen worden uitgeschakeld, en zulks vooraleer de eerste Sovjettank onze grenzen overschrijdt en vooraleer het eerste tactische kernwapen op het slagveld wordt uitgeworpen. Met andere woorden: een beperkte nucleaire oorlog blijkt van nu af mogelijk, waardoor ons industriële Europa, dank zij een militaire lamlegging, onaangeroerd in 's vijands handen zou kunnen overgaan. Tot in 1985 zal dank zij de door SALT II toegelaten aantallen Amerikaanse kernkoppen (ongeveer 13.000), een bedreiging en eventuele vernietiging van de Russische Euro-strategische lanceermiddelen steeds

mogelijk zijn, doch daar intussen op de productie van deze wapens nog geen beperking zal opgelegd zijn, staan wij voor een vrije koers waarvan men mag verwachten dat de Sovjet-Unie de ingenomen voorsprong niet zal laten inlopen. SALT III zou weliswaar deze „grijze zone”-wapens kwantitatief en kwalitatief moeten gaan beperken. Wegens de moeilijkheid van de vergelijking zullen de nieuwe besprekingen echter niet van een leien dakje lopen en zo SALT II zes jaren drukke onderhandelingen vergde, kan men gissen dat twaalf jaren discussie voor SALT III als niet onredelijk voorkomen, d.w.z. een nieuwe mooie tijdsspanne voor nieuwe wapenaanwinst!

Hoofdzaak is echter dat Europa zich bewust wordt van de komende uitdaging, klare opties treft voor een passend antwoord en derhalve nauw wordt betrokken bij de aanstaande SALT III. Alleszins mag de Euro-strategische specificiteit zowel van de uitdaging als van de gekozen oplossing de Amerikaanse strategische visie niet dwarsbomen. Een „de-coupling” zou de Europese defensie schaden.

Een tweede mogelijke antinomie is deze van de opportuniteit van een conventionele paraatheid in het kader van een waarschijnlijke nucleaire inzet. Sommigen betwijfelen de noodzaak zich sterk conventioneel op te stellen tegen een agressie in Europa. Ahfeldt o.m. meent dat sterk conventioneel verzet niet de vrijwaring doch precies de algemene vernietiging van eigen goed zal in de hand werken. Is in de actuele triade van onze westerse strategie een klassieke afrading nog verantwoord? Zal de agressor het kernwapen niet „sowieso” inzetten?

Het antwoord lijkt ons vrij eenvoudig. Zolang de potentiële agressor conventionele, ja, sterke conventionele, krachten opstelt dient deze bedreiging beantwoord. Een „vacuümpolitiek” zou de agressie uitlokken. Daarbij is het en blijft het zo dat conventionele strijdkrachten een verhoging van de nucleaire drempel in de hand werken. Eén conditie slechts: de geloofwaardigheid, dus de sterkte en de effectieve weerbaarheid van deze conventionele krachten. Een licht troepencordon zowel als een zwakke territoriaal ontplooid opvangingskracht zijn dus uit den boze. Hiermee is een tweede algemene voorwaarde voor onze latere bespreking vastgelegd.

Ten slotte blijft een derde mogelijke antinomie

even te worden besproken: deze van de militaire noodzaak versus de politieke; hieronder weze vooral verstaan de socio-economische realiteit van onze tijd.

Het onbegrip van de man van de straat zowel als van sommige politici en gezagsdragers stijgt ten overstaan van de steeds ingewikkelder gegevens en componenten van het militair-strategische spel. De vage perceptie van onafwendbare en dodelijke gevaren, de onmacht van de staatsleiders tegenover wapenwedloop en zelfs wapenbeheersing dragen bij tot het zoeken naar irrationele oplossingen. De verleiding om tegen het groeiende atoomgevaar eenvoudigweg niets te ondernemen wordt groter.

Is de opgave van elke verzetsgedachte niet verkieslijk boven een inkrimping van de socio-economische ontwikkeling die een ernstige defensie-inspanning vereist en die op de koop toe geen enkele overlevingsgarantie te bieden heeft?

De vraag is van morele aard. De optie is fundamenteel: wil men blijven leven naar eigen aard en goeddunken of laat men aan anderen zijn eigen lot over, in ruil voor een verzekerde overleving? Zo de eerste optie wordt gekozen, dienen dan ook consequenties daarvan te worden gedragen en is het de taak van politieke leiders die met deze optie instemmen de nodige moed op te doen om consequente houdingen en beslissingen af te dwingen. Voorwaar niet steeds een gemakkelijke taak, doch de tegenstrijdigheid van de belangen dient alleszins overbrugd. Hier alweer zoals bij de voorgaande antinomie is de slechtste oplossing de keuze van de defensie-optie zonder de daartoe vereiste middelen te willen.

De mate waarin hierin wordt geslaagd is echter en blijft een realiteit waarmee de straks te bespreken concepten dienen rekening te houden.

Kritische analyse van enkele concepten

Aldus werden tot hertoe drie criteria vastgelegd die verder als zoveel toetsstenen zullen worden gebruikt bij het onderzoek naar de haalbaarheid van enkele nieuwe concepten met betrekking tot de defensie van Centraal-Europa. Het gaat hier hoofdzakelijk om de ideeën van de Fransman Guy Brossollet en van de Duitsers Ahfeldt en Löser. Binnen het bestek van deze uiteenzetting is het beslist onmogelijk de drie voorgestelde oplossingen systematisch te beschrijven, en wij zullen dan

ook uitgaan van de veronderstelling dat hun krachtlijnen ten minste deelwijze gekend zijn. Een korte synthese moge dus volstaan.

Luitenant-kolonel Brossollet kon in zijn boek „Essai sur la non-bataille” moeilijk anders dan van de actuele Franse oplossing uitgaan om zijn theorie uit te dragen, alhoewel hij zich voorzichtig waagt aan een extrapolatie voor de Centraaleuropese defensie en wij trouwens uit persoonlijke relatie weten dat zijn theorie als mogelijk gangbaar voor Europa werd bedoeld.

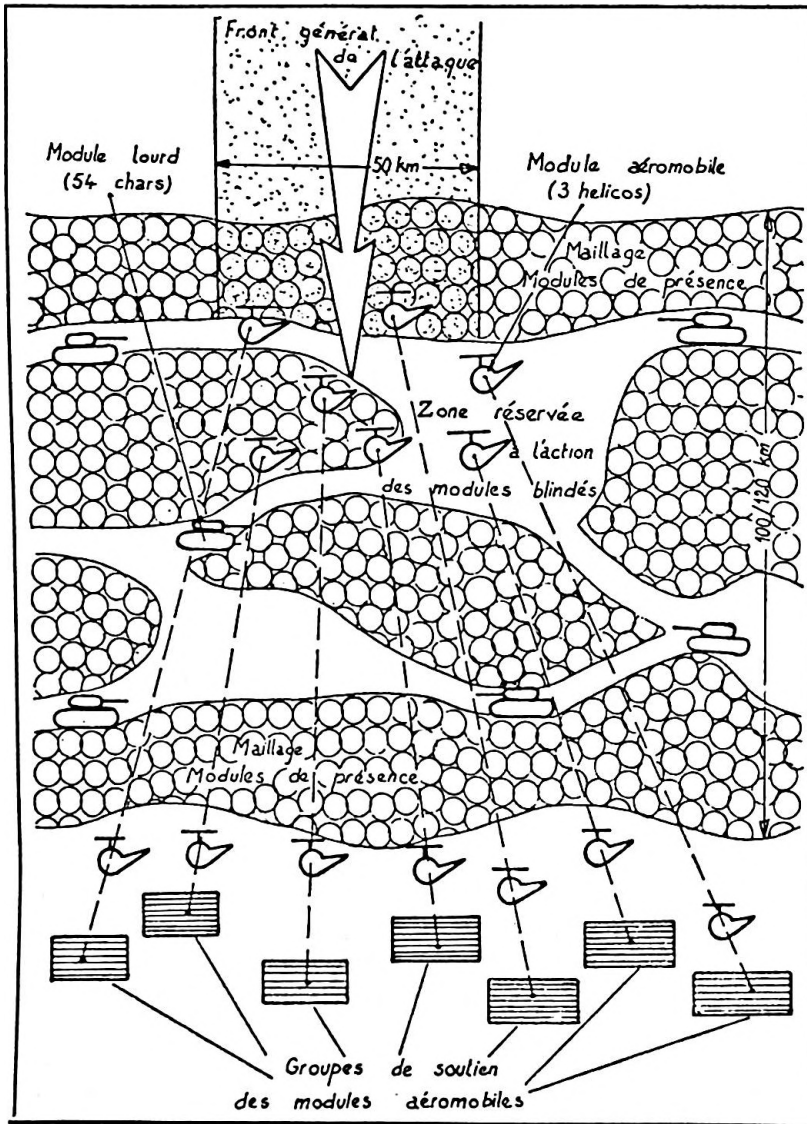
Brossollet negeert fundamenteel het nut van het klassiek-conventionele gevecht. In het atoomtijdperk kunnen klassieke strijdkrachten de overwinning niet meer afdwingen en derhalve dienen de huidige, uit de vorige oorlog ontstane structuren met zware pantsereenheden, logistiek en commandostructuren afgeschreven. Een verdediger die over atoom beschikt, heeft twee fundamentele opdrachten: de bedoelingen van de aanvaller testen enerzijds, hem de wil tot nucleaire reactie duidelijk kenbaar maken anderzijds. Vooral verzet Brossollet zich tegen de inzet van het kernwapen in het gevecht, een dubieus en niet haalbaar manoeuvre zegt hij. Vijftig tactische nucleaire wapens hebben niet meer dissuasieve kracht dan één enkel. Brossollet stelt derhalve drie principes voor.

Vooreerst een ontkoppeling van het tactische kernwapen van de conventionele strijdkrachten teneinde de politieke leiding meer vrijheid van handelen te verzekeren bij de inzet zowel van deze strijdkrachten als van het kernwapen zelf. Conventionele middelen dienen enkel om vijandelijke bedoelingen te testen en daarover te worden geïnformeerd, terwijl nucleaire middelen, zoals reeds gezegd, de politieke vastberadenheid dienen kenbaar te maken.

Het tweede principe volgt uit de test- en informatieopdracht van het gevechtscorps. Deze opdracht zal worden uitgevoerd aan de hand van een in diepte opgesteld dispositief, met de beschikbare en ter plaatse zijnde middelen en dus zonder mobilisatie.

Volgens het derde principe moet een autonome tactische nucleaire macht als verwittigingsorgaan optreden in de ontwikkeling van het politiek-strategische manoeuvre.

Het tactische atoomwapen moet de credibiliteit van de strategische nucleaire inzet en dus de globale afschrikking verhogen, zegt Guy Brossollet.

Afb. 1 La non-bataille

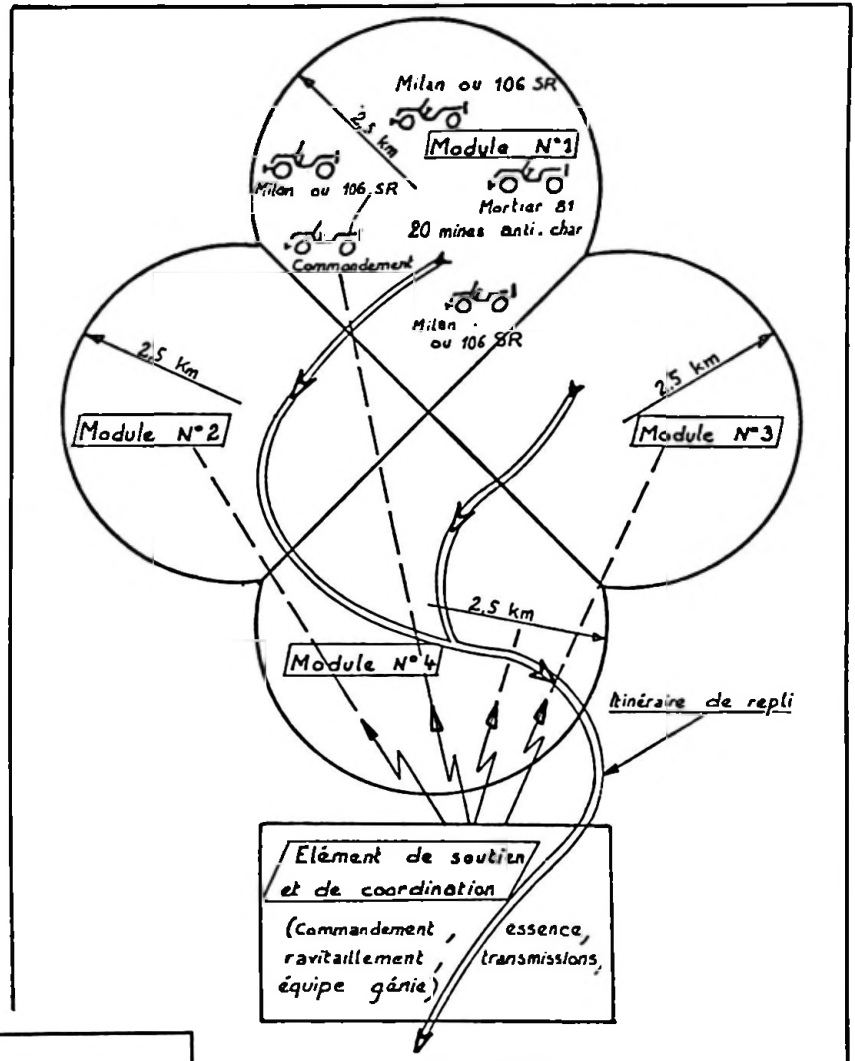
Hoe nu de conventionele strijdkrachten ontplooiën en gebruiken? Samenvattend antwoordt de auteur hierop: de snelheid van de aanvaller beantwoorden met de diepte van ons dispositief; lichte elementen opstellen tegen massa's en met verhoogde efficiëntie zich weren tegen het numerieke overwicht. Met andere woorden, de defensieve actie dient georganiseerd in een „maillage”, een gemaasd net, gemiddeld 120 km diep, en waarin elke pion, „module” of cel genaamd, een autonome, elementaire en in tijd en ruimte beperkte gevechtscapaciteit zou kunnen ontwikkelen. Daartoe worden vier modulaire types voorgesteld (zie ook de afbeeldingen 1, 2 en 3 *).

Een eerste cel — „module de présence” genaamd

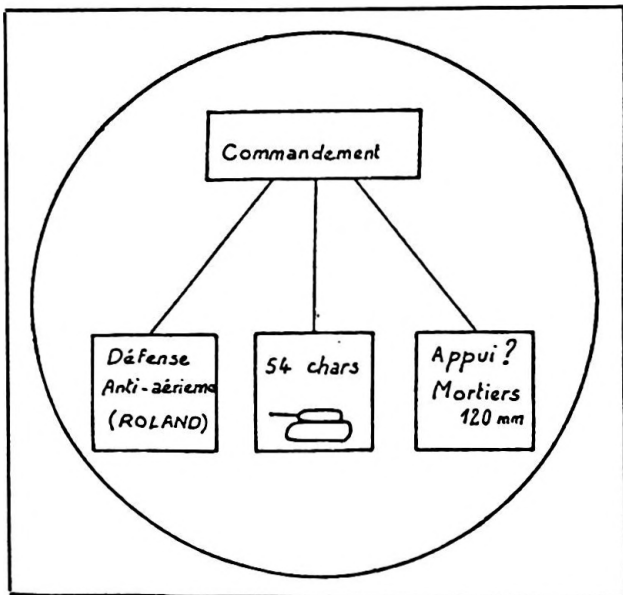
— te weten 3 à 4 antitankploegen samen 15 man sterk, heeft tot taak, dank zij ambuscade en kennis van het terrein over een twintigtal km², enkele vijandelijke tanks uit te schakelen en, globaal, te informeren over de aanvalsrichtingen van de vijand. „Vernielingsmodulen”, met antitankhelikopters uitgerust, zouden, meer in de diepte en vrij in hun actiesector, de verder penetrerende pantserspitsen pogen op te houden. Na de „prikkelacties” van deze moduletipes zouden „zwarte modulen”, elk 1 tankregiment sterk, op autonome wijze de vijandelijke doorbraak ontredderen door snelle en krachtige tegenstoten, vooral dan op de

* Ontleend aan: G. Brossolet — *Essai sur la non-bataille*. Belin, Parijs (1975).

Afb. 2 Modules de présence

Afb. 3 Module lourd

flanken. Ten slotte zouden kleine „liaison-modules” een permanente, gecoördineerde en geactualiseerde informatie aan het commando bezorgen. Zowel de „modules de présence” als de „liaison-modules” zijn over het volledig gemaasd ont-plooid; beide andere zijn het in functie van de aard van het terrein.

Het Brossollet-systeem is niet te verwarren met een territoriale verdediging zoals deze wordt voor-gehouden door Oostenrijk, Zwitserland of Joego-slavië. Beide systemen hebben inderdaad een actie in de diepte gemeen, doch bij Brossollet ligt de finaliteit elders en is een echt gevecht tot een be-paalde diepte slechts een fase in een defensie voor het overige op de nucleaire deterrence en inzet gesteund.

Twee andere concepten daarentegen zijn ruim gebonden aan dit van Brossollet en zijn bekommerd, hetzij rechtstreeks om de verdediging van de Duitse Bondsrepubliek, zoals bij Horst Ahfeldt, hetzij, zoals bij generaal-majoor b.d. Löser, om een verhoogde conventionele capaciteit, doch binnen het kader van de gangbare NAVO-strategie.

Ahfeldt poneert de fundamentele contradictie tussen de finaliteit van het Atlantische defensiesysteem in Centraal-Europa en de middelen hiertoe gebruikt. De manier waarop de slag in Europa wordt voorzien, zowel klassiek als nucleair, zou tot de algehele vernietiging van het voorwerp zelf van de defensie, te weten grondgebied en bevolking, leiden. Het tactische kernwapen wordt aldus totaal verworpen, daar zijn inzet irrationeel is en bijgevolg elke geloofwaardigheid aan onze strategie ontnemt. De militaire defensie mag geen verlokken objectieven vormen voor het Russische atoom. Evenals Brossollet stelt Ahfeldt dan een „gemaasd net” voor, bestaande uit kleine cellen — „Techno-Kommandos” genaamd — territoriaal en in diepte uitgespreid, samen 300.000 à 400.000 man sterk en met de opdracht een aanval af te zwakken en dan op te vangen.

Noch de aëromobiele vernietigingsmodules, noch de zware-tankmodules van Brossollet worden weerhouden. Teneinde ook de wapenwedloop, meer bepaald de nucleaire, af te zwakken suggereert Ahfeldt een ontkoppeling van onze defensie-inspanning met deze van het Warschau-Pact. De theorie is Duits-nationaal gericht, daar van geallieerden geen sprake is, tenzij van een symbolische Amerikaanse tegenwoordigheid, waardoor — dank zij de strategische afschrikingscapaciteit van dit land — de terugtrekking van Warschau-Pacttroepen zou kunnen worden genegocieerd.

Löser betwijfelt eveneens de credibiliteit van de huidige strategie. Het strategische kernwapen zal nooit enkel voor de verdediging van de Bondsrepubliek worden ingezet en daarbij is de huidige opvatting van de conventionele defensie al evenmin bij machte zich efficiënt te verzetten tegen het steeds groeiende Warschau-Pactpotentieel. Löser aanvaardt echter het triadepincipe van het Atlantische kader doch wil ook, zoals Ahfeldt, de vernietiging van Centraal-Europa zo mogelijk vermijden. Zijn oplossing is dan ook in feite een soort synthese van de ideeën zowel door Brossollet

als door Ahfeldt vooropgesteld. Ook een „gemaasd net” van ongeveer 200 km diepte zou moeten worden ingericht, bestaande uit „Jagd-Kommandos” (samen 60 territoriale brigades of 140.000 à 160.000 man), ditmaal echter van de voorgrens af gestoffeerd met de thans beschikbare Duitse en geallieerde klassieke brigades. Slechts het voorste deel van het gemaasde net zou permanent uit actief personeel bestaan en tijdens de voorwaartse afremmingsfase zou het net meer in de diepte progressief worden geactiveerd. De coördinatie en integratie van de geallieerde brigades zouden op alle niveaus kunnen geschieden langs de Duitse militaire en territoriale commando's om. Ten slotte zou het verlorengedane terrein uiteindelijk met de strategische reserves van de Alliantie worden heroverd.

De fundamentele convergentie van de drie zojuist geschetste concepten ligt hem in een a priori in de diepte uitgesmeerde conventionele defensiefase. Ahfeldt verwerpt het kernwapen; Brossollet en Löser aanvaarden het: de eerste ziet het echter als een overgangsmiddel in de handen van de politieke leiding te Parijs; de tweede ziet het wel als een gevechtsmiddel in Atlantisch verband, doch dank zij een sterk gemaasd defensiesysteem, in diepte uitgestrekt vanaf de voorgrens, wil hij de inzet van het tactische atoom zolang mogelijk uitstellen.

In welke mate zijn deze voorstellen aanvaardbaar in het licht van de door ons initieel gestelde criteria?

De essentiële waarde van de NAVO-strategie ligt voorzeker in haar vermogen, dank zij het triadepincipe, elk type van agressie te kunnen beantwoorden, zowel de beperkte en lokale als de algemene en nucleair gesteunde. Het NAVO-concept is derhalve, ten minste qua opzet, zowel aan de reële capaciteit als aan de mogelijke intenties van de potentiële vijand aangepast. Bijgevolg is elke theorie die zulk concept in de hand werkt principieel als positief te beschouwen en is daarentegen elk operationeel concept dat ertegen zou indruisen moeilijk aanvaardbaar.

Ahfeldt verwacht van een verzwakte conventionele opstelling een verzaking, aan beide zijden, aan het tactische kernwapen. Zulks lijkt mij utopisch. De Russen beschouwen niet enkel het tactische doch zelfs het strategische kernwapen als een gewoon

gevechtsmiddel. Waarom zouden zij derhalve aarzelen voor hun inzet? Evenmin is te verwachten dat de Amerikanen rechtstreeks naar hun strategische wapen zouden grijpen om Duitsland te verdedigen, zonder vooreerst een beperkt Euro-strategische kernslag te hebben beproefd. De Ahfeldt-oplossing leggen wij derhalve voorlopig terzijde, daar waar wij integendeel deze van Brossollet en van Löser verder onderzoeken omdat zij wel bij machte zijn de specifieke Amerikaanse en Europese belangen te overbruggen.

Een tweede algemene vraag gaat naar de rol van conventionele strijdkrachten met betrekking tot de nucleaire inzet, een inzet die wordt verondersteld eerst tactisch te zijn. Deze vraag stelt, met andere woorden, het probleem van de nucleaire drempel.

In het geval van een onmiddellijke en nucleaire eerste inzet door de aanvaller, lijkt het Brossollet-systeem de gunstige oplossing, in de mate dat bij de verdediger minder militaire doelen zullen worden aangeboden. Daarentegen heeft het gemaasdnetsysteem in dit geval nog weinig zin meer, daar uiteraard de verdediger onmiddellijk zal reageren met het tactische zo niet met zijn strategische wapen. In het geval van een initieel louter conventionele aanval is de Löser-oplossing de beste omdat de defensie harder zal zijn en zij daarenboven het voordeel biedt de Atlantische solidariteit beter uit te baten en het beste past met het NAVO-model. Bij Brossollet valt daarentegen te betwijfelen of het tactische kernwapen, na de conventionele strijd, wel het best geschikte „verwittigingsmiddel” is vóór de ultieme strategische slag. Zal de aanvaller het bijltje erbij neerleggen wegens een nuclear response op tactisch niveau? Van de tactische reactie moet worden verwacht dat zij terechtkomt op renderende militaire doelen. Zal dit zo zijn, vermits het gemaasde net moeilijk tot grote concentraties van de aanvaller kan dwingen? De Brossollet-zienswijze houdt ten slotte een verlaging in van de nucleaire drempel, daar waar deze bij Löser meer kans heeft te worden verhoogd. Wie zou overigens het eerst op de nucleaire knop drukken: Parijs of Washington? Een ont koppeling van het nucleaire en het conventionele is trouwens ongunstig in de mate dat Moskou beter zou weten hoever het kan doorstoten zonder onverwachte risico's te lopen. Een mogelijke inzet van het kernwapen in steun van het klassieke ge-

vecht verhoogt aldus niet alleen de credibiliteit van onze afschrikking, doch vermijdt tevens een mogelijke disjunctie met de Verenigde Staten. Löser haalt hier het pleit.

Een laatste beschouwing hieromtrent. Het komt ons enigszins vreemd voor dat geen enkele van de drie auteurs open oog heeft voor de mogelijke rol van de luchtmachten in het conventionele gevecht. Deze rol zou nochtans overwegend kunnen zijn bij de beoordeling van de haalbaarheidsgraad van de voorgestelde concepten. Een defensieve slag te land zonder luchtdekking zou zeer snel tot grijpen naar het nucleaire wapen verplichten. Kunnen, in de huidige stand van zaken, onze luchtmachten het aan?

Nu ons derde criterium: de noodzaak de militaire eis te verzoenen met de socio-economische realiteit en de politiek-psychologische gegevens.

Het is bekend dat Moskou sedert 1963 om strategische pariteit met Washington ijvert en op regionaal Europees vlak een nieuwe conventionele superioriteit beoogt. Tussen 1965 en 1974 stegen in Centraal-Europa de Warschau-Pacteffectieven met 185.000 man; deze van de Alliantie, tussen 1965 en 1977, werden gereduceerd met 100.000 man. De erosie aan onze zijde is dubbel: technisch, omdat werkings- en personeelskosten steeds stijgen en het overblijvende budget moet worden besteed aan exponentieel steeds sneller stijgende investeringskosten; politiek-psychologisch, omdat in democratische staten de defensie-inspanning wil gekoppeld blijven aan de ontwapeningspogingen, dus aan détente. „Vrije volkeren willen wel opofferingen doen teneinde te overleven doch niet om te bezwijken onder de overlevingsinspanning”, schreef weleer minister Simonet ter inleiding van het bekende boek van generaal Close. De hedendaagse socio-economische crisis is beslist niet van aard daaraan wat te verhelpen.

Globaal mag dus niet worden verwacht dat onze naties plots en van in vreedstijd een inspanning zouden leveren, zowel financieel als in manschappen, die hogervermelde erosies effectief zou neutraliseren.

De vraag is dus of de door onze drie auteurs voorgestelde oplossingen, binnen de huidige budgettaire enveloppes, een verhoogd rendement van het conventionele apparaat betekenen.

Ahfeldt wil het zelfs doen met kostenreductie.

Doch is een credibele defensie van de Bondsrepubliek mogelijk met 300.000 à 400.000 man en zonder atoom, daar waar nu de Alliantie, met atoomsteun, 700.000 man meent te moeten opstellen? Het al te statische systeem van Ahfeldt sluit daarbij de mobiliteit uit. Die mobiliteit van de defensieve krachten is nodig in functie van richting en sterkte van de vijandelijke penetratie. Brossollet beweert dat zijn gemaasde net niet duurder zou uitvallen dan de huidige klassieke opstelling. Doch hij stelt in feite al zijn verwachtingen in het kernwapen: komt zijn systeem, dat wil zeggen een louter alarm- en verwittigings-systeem, dan per slotsom relatief niet duur uit, daar waar het huidige op de koop toe nog een kans weglegt voor een zuiver conventionele confrontatie?

Löser ontsnapt aan hogervermelde kritiek in de mate dat hij de capaciteit van het bestaande klassieke instrument verhoogt dank zij een diepe en gemaasde antitankopstelling.

Tegen een „Blitzkrieg”, een met uiterst korte termijnen ingezette aanval, blijken onzes inziens de drie bestudeerde modellen een ernstige stap vooruit op de bestaande conventionele weerbaarheid. De kostprijs van een a priori opgestelde ontplooiing en huisvesting dient echter nog gecijferd, alsmede de prijs van de talrijke uiterst moderne, meestal geleide antitankwapens die de drie oplossingen voorstellen.

Na de zuiver militaire rendementsaspecten dient nu nog het politieke effect van de vooropgestelde theorieën onderzocht. Twee essentiële punten komen hierbij ter sprake: de Duitse eis van de „voorwaartse verdediging” enerzijds, de Atlantische solidariteit anderzijds.

Terecht wijzen de Duitsers op de noodzaak niet al te licht het terrein begrepen tussen de interduitse grens en de Rijn op te geven. Industrieel-economisch, demografisch en psychologisch is zulks verantwoord. Strategisch eveneens: wegens ons gekend tekort aan geostrategische diepte, gemeten aan 's vijands snelle stootvermogen, is inderdaad de Rijn de achterlimiet geworden van wat wij de strategische „beslissingszone” zouden kunnen noemen. Brossollet houdt daar geen rekening mee, en Ahfeldt beslist niet. Löser heeft het bij het rechte eind daar de huidige lineaire NAVO-oplossing theoretisch wel aan de politiek-strategische voorwaartse eis beantwoordt doch militair

weinig of geen garanties biedt in geval van doorbraak. Löser corrigeert deze zwakheid.

Een Atlantische solidariteit kan moeilijk beter dan „op het terrein” worden geconcretiseerd. De deelverantwoordelijkheid van elk der geallieerden in de Centraaleuropese defensieve opstelling is met een een multilaterale garantie voor de inspanning van een ieder en een niet te onderschatten dissuasief instrument tegenover de tegenstrever. Brossollet, uiteraard, stelt in dit opzicht geen oplossing voor. Ahfeldt ontkent ogenschijnlijk elke geallieerde tegenwoordigheid op Duitse bodem, behalve de Amerikaanse, doch slechts symbolisch. Löser rekent de geallieerde inspanning in, doch blijft bij een vage integratieschets van de samenwerking.

Een laatste opmerking nog over het psychologische aspect van onze modellen. Het gemaasde-netsysteem is gesteund op de inzet van afgezonderde doch resolute soldaten. Zulks vereist perfecte training, koelbloedigheid en motivatie. Zou de doorsnee Europese soldaat beantwoorden aan de eisen? Laten onze korte opleidingsperiodes, ja, onze mentaliteit, het gesuggereerde ruime individuele initiatief en uiterst losse hiërarchische banden toe? Elk antwoord hierop is uiteraard subjectief.

Onze kritische kijk op de voorgestelde modellen laat toe enkele algemene conclusies voorop te stellen.

Hoe aantrekkelijk en verdienstelijk ook wegens haar originaliteit is de conceptie van Brossollet thans niet verenigbaar met de globale Atlantische strategische visie. Zij druist in tegen de filosofie van een soepel antwoord en verzwakt de kracht van de afrading door de onzekerheid nopens het ogenblik van de defensieve tactische nucleaire inzet praktisch af te schrijven. Algemeen bruikbaar lijkt ons wél de nieuwe wijze waarop bij de drie modellen, aan de hand van verspreide en haast onafhankelijke gevechtscellen, de vijand wordt opgevangen en in de diepte afgeremd, op voorwaarde echter dat a priori vooraan in het slagveld niet al te gemakkelijk terrein wordt prijsgegeven. Ahfeldts systeem lijkt theoretisch even sterk voorals achteraan, doch het mist mobiele krachten om 's vijands initiatieven afgepast te beantwoorden. Löser brengt daar wel verbeteringen aan, dank zij de inzet van volledige, weliswaar verspreide bri-

gades. Löser houdt rekening met de Atlantische „link”.

Ahfeldt doet dat weinig of niet en zijn premisse dat Duitsland aan een kernvernietiging zou ontsnappen omdat de verdediger die niet zou gebruiken is onrealistisch, evenzeer als de verwachting van een spontane Amerikaanse strategische inzet, zonder tactische tussenschakel.

Op zoek naar een bruikbare oplossing

Volstaan de conclusies van voorgaande analyse om een nieuwe visie van de Europese defensie op te bouwen? Wij menen van niet.

Sedert het bekend worden van de Brossolletvisie en aanverwante theorieën zijn daar de nieuwe belangrijke reeds hoger vermelde gegevens die voor de komende jaren een nieuw kader gaan uitmaken voor een Europees defensieconcept. Inderdaad, de recente evolutie van de nucleaire capaciteiten van Oost en West, gecumuleerd met de nieuwe dwingende beperkingen door SALT II aan de Verenigde Staten opgelegd, zal Europa als dusdanig in een nabije toekomst, en zulks voor het eerst, tot ernstig, meer autonoom nadenken en handelen dwingen. Er is een nieuwe Euro-strategische dimensie in wording in de schoot van onze globale Westerse defensieproblematiek. Op nucleair vlak is er in onze regio een strategische „imbalance” aan het groeien die de Europeanen zelf binnen afzienbare tijd vooreerst ernstig zullen moeten gaan onderkennen en dan corrigeren, zo zij tenminste een onomkeerbare militaire situatie willen vermijden.

De cijfergegevens spreken voor zich zelf. Vorig jaar beschikten de Russen over ongeveer 700 middellange-afstandsraketten, over 430 middelzware bommenwerpers en over het kernvuur van ten minste 21 in de Baltische zee ontplooide onderzeeërs. Elk van deze middelen heeft Europese dracht. Nu reeds kunnen de Russen 1390 megaton vervoeren, de NAVO slechts 330, en de reeds vermelde verschijning in 1977 van de driekoppige en mobiele SS-20-raket en de opkomst van de „Backfire”-bommenwerpers zal de globale bedreiging tegen Europa aanzienlijk verhogen.

Zoals gezegd zou daardoor de Europese defensieproblematiek fundamenteel kunnen worden gewijzigd. Tot dusverre waren de Russen weliswaar in staat Europa grof te vernietigen. De precisie van de nieuwe middelen zal hen in staat stellen in één

klap de militaire objectieven in Europa uit te schakelen, met een algemene verlamming van onze defensie voor gevolg en zonder dat hierbij noodzakelijkerwijze onze vitale industriële of bewoonde centra worden aangetast. Een voordelige operatie voor de agressor, voorwaar!

Tot hiertoe werd op Europees vlak deze bedreiging nog niet beantwoord, al zouden, zoals eveneens vermeld, tot in 1985 de Verenigde Staten het stijgende onevenwicht met hun tot dan stijgende aantal strategische kernkoppen — ongeveer 13.000 — kunnen balanceren. Een snelle ondertekening van SALT III die de „grey area”-wapens zou omvatten, is niet te verwachten.

Het is dan ook duidelijk dat op dit vlak de Europeanen (Fransen inclusief) als dusdanig hun lotsbestemming zelf ter hand moeten nemen, zonder zich evenwel los te maken van de Amerikaanse strategische slagarm.

Hoe realiseren? Wat is nodig en wat is haalbaar?

Essentieel is vooreerst dat de strategische afzondering van Europa wordt vermeden. Zulks is realiseerbaar zo wij de „link” met de States niet verbreken en vooral indien de algemene strategische opzet zo is dat Europa binnen de zone blijft die door het globaal westers militaire arsenaal, dank zij een credibele afschrikking, kan worden ontzegd.

Dat houdt dus in dat een militaire paralyse van Europa in de ogen van het Oostblok ondenkbaar moet blijven en dat elke poging daartoe als een rechtstreekse bedreiging van het Amerikaanse sanctuarium moet blijven gepercepteerd worden, zowel in Moskou als in Washington.

Onzes inziens kan dat enkel worden waargemaakt dank zij een verhoogd aandeel van Europa aan een geloofwaardige nucleaire afschrikking op regionaal Europees vlak. Aan elke onderhandeling die deze regionale wapens zou willen beperken dient Europa derhalve éénstemmig en rechtstreeks deel te nemen.

Een tweede voorwaarde is dat Europa, wegens het stijgende Euro-strategische en conventionele potentieel, veiliger zou moeten worden beschermd tegen een verrassingsaanval.

Een derde voorwaarde is de nauwere integratie van Frankrijk aan het Europese denk- en defensief-uitvoeringsproces.

Om aan de eerste voorwaarde te voldoen moet

in de Europese zone in eerste instantie een betere permanente waarneming aan de overzijde van de lanceermiddelen met Euro-strategische en tactische dracht worden georganiseerd. Nieuwe waarnemingstechnologieën bestaan, gaande van de AWACS tot statische en lokale luchtplatforms, uitgerust met diverse sensors.

Hoe gelijktijdig de afrading verhogen en beter voorbereid zijn tegen een verrassingsaanval? De inspanningen hiertoe zouden twee domeinen moeten bestrijken: dit van het nucleaire vuur met tactische of Euro-strategische dracht en dit van de conventionele opstelling.

Wij stellen een permanente „targeting” voor van de aan de overzijde ontplooiende tactische en Euro-strategische nucleaire lanceermiddelen, net zoals dit thans in Amerika en de USSR op strategisch vlak gebeurt. Gelijktijdig zou een semipermanente „targeting” moeten worden opgericht van de mogelijke in de Oostblok gelegen concentratie- en ontplooiingszones, vitale punten en mogelijke aanvalsassen en zulks vanaf de Centraaleuropese grens tot een diepte van 300 à 600 km. Deze permanente doelbewaking is natuurlijk slechts mogelijk indien de Europese staten een ontplooiing accepteren in hun regio van de passende lanceertuigen als daar zijn de „Pershing II”-raket, het in Europa produceerbare „cruise missile” dat zowel te land als van onderzeeërs of bommenwerpers kan worden afgevuurd en ten slotte, desgevallend, een nog te concipiëren Europese of Amerikaanse raket met middelbare dracht.

Op het conventionele vlak menen wij dat wij gerust mogen uitzien naar een systeem van gemaasd net, 120 à 200 km diep en dat van de voorgrens af een verrassingsaanval met tanks zou opvangen en afremmen.

Wij delen met Löser de mening dat, van het begin af, mobiele elementen ter waarde van de brigade de afstootkracht van het statische antitanknet gevoelig moeten verhogen en daarbij de nucleaire tussenkomst op het slagveld op elk ogenblik mogelijk moet zijn. Hiertoe is onzes inziens de massale introductie van twee middelen nodig: geleide precisiemunitie (PGM) enerzijds en het ER-projectiel of de beter bekende „neutronenbom” anderzijds. Het neutronenwapen lijkt ons inderdaad het best geschikte wapen voor tussenkomst in een gemaasd-netsysteem. De gevechtscellen van het statische net zouden ook rijkelijk met lichte lucht-

doelraketten worden uitgerust teneinde de actie van de luchtmacht aan te vullen. Achter het gemaasde net zien wij een gecoördineerde defensie van vitale punten en bescherming van de operationele reserves door middel van territoriale eenheden.

Alles te zamen menen wij hierdoor zowel het gevaar van een globale afzondering van Europa te mogen beantwoorden, als de afrading te versterken en de nucleaire drempel te helpen verhogen.

De haalbaarheid: politiek-militaire condities

Zijn de gemaakte voorstellen haalbaar? Op socio-economisch vlak zullen zij het zijn wanneer de gevraagde inspanningen het huidige budgettaire bestek, met de reeds aanvaarde 3%-verhoging, van de meeste Europese landen niet zullen overschrijden. Zonder dat de voorstellen precies uitgedijferd werden mag, zowel met Löser als met Brossollet, worden aanvaard dat de inzet aan financiële middelen en manschappen deze van de huidige oplossing niet zou overtreffen.

De kosten van het observatie- en targetingsysteem zouden deels door de USA en deels door de betrokken Europese staten a rato van hun grootte en bijdrage worden gedragen. Er is daar ook het eeuwige knelpunt van het jaarlijkse nutteloze geldverlies dat voortspruit uit het gebrek aan standaardisatie van bewapening en uitrusting; 30 miljard dollar beweren sommigen. Die miljarden hebben de Europeanen voor hun bestaansveiligheid broodnodig, doch daar geraken wij alweer op politiek domein.

Ons betoog gaf, menen wij, duidelijke aanwijzingen op de herhaalde en diepe noodzaak op defensieniveau Europees te denken en op te treden. Belangen ontstaan ter zake, zowel ten overstaan van de potentiële tegenstrever als ten opzichte van onze Amerikaanse vrienden, waaraan slechts éénmondig Europees kan worden beantwoord. De inspanningen die dienen geleverd, vereisen Europese bezinning, Europees overleg, Europese planning en Europees handelen. Wij gaan een tijdperk in waar militaire coördinatie niet meer zal volstaan. Integratie is nodig. Nauwere integratie is nodig om standaardisatie te bereiken, en ook eenvormigheid in tactische en operationele doctrines. Zo niet zijn voordelige verbeteringen zoals bv. het gemaasde net voor de

conventionele verdediging te land moeilijk haalbaar en riskeren Europese afrading en respons veel minder efficiënt te zijn.

Ook het passende „forum” voor een grondige Europese defensiebespreking dient te worden gevonden. Wegens de individualistische positie van Frankrijk weten wij dat de NAVO daartoe niet meer de geschikte plaats is. Meer autonoom Europees denken, doch in Atlantisch verband, zou Parijs moeten aanlokken naar meer originele oplossingen uit te kijken. Misschien is tussentijds een katalysator nodig.

Ik durf hier bijvoorbeeld denken aan een voorlopige en gedeeltelijke integratie, in het kader van de Alliantie van Duitse en Beneluxtroepen nu reeds aan de NAVO toebedeeld. De wenselijkheid en haalbaarheid van deze suggestie laat ik aan u ten beste over.

Maar, hoe het weze, Europeanen zullen op middellange termijn tot een Europese oplossing wor-

den gedoemd, zo zij tenminste willen blijven wat zij zijn.

De bewustwording van de problematiek is nog niet steeds diep doorgedrongen. Wij menen dit te kunnen aanvoelen aan recente stellingname van bepaalde Europese politieke partijen, die maar liefst sterk demagogische opties aankleven die onmogelijk de realiteit kunnen beantwoorden en voor wie een struisvogelpolitiek verkieslijk is boven politieke moed. Dit is dan ook een oproep voor meer bewustwording van de opinie en voor de dringende noodzaak onze medemensen objectief te informeren.

Zo niet zal de versnippering van Europa tot een „finlandisatie” van onze defensie leiden, een proces waarvan wij allen overtuigd zijn dat het slechts zeer kort de politieke „finlandisatie” — de finlandisatie „tout court” — zou voorafgaan.

Discussie*

Cdre Ooninx wil graag een nadere toelichting op inleiders standpunt aangaande de Europese militaire inspanning. Denkt hij daarbij aan een specifieke Europese kernmacht óf ziet hij een Europese strijdmacht bewapend met Amerikaanse kernwapens?

Kol Cremer. Ik ben zeker geen voorstander van een Europese kernmacht. Wél acht ik het noodzakelijk dat er zo mogelijk een autonoom, geïntegreerd defensieapparaat door de Europeanen wordt tot stand gebracht. Maar dan wel een dat beschikt over een zeer goede link met de bondgenoot ter andere zijde van de Atlantische Oceaan. De knop van het eventuele kernwapengebruik moet alsdan worden ingedrukt na coördinatie met die bondgenoot. Vereist is evenwel dat de wapens een Europese dracht hebben.

Kol Verheijen onderschrijft inleiders afwijzen van een Europese kernmacht en beaamt dat een Europese strijdmacht in ieder geval zal moeten wor-

den voorzien van de benodigde middelen voor het uitvoeren van de op te dragen taken. Nu heeft inleider wel gesproken over de haalbaarheid van hetgeen hij bepleit, doch daarbij heeft hij de politieke haalbaarheid buiten beschouwing gelaten. Echter, met name in Nederland, maar ook in de rest van West-Europa, is een belangrijk programmapunt van verschillende politieke groeperingen „het terugdringen van de rol van de kernwapens”. Hoe ziet inleider in dat verband de mogelijkheden tot verwezenlijking van zijn concept?

Kol Cremer. In de komende maanden zullen wij in West-Europa moeten worden wakker geschud. De discussies in de Verenigde Staten en in de kringen van de Europese NAVO-leden gaan onder meer over de noodzaak dat Europa raketten zal moeten gaan opstellen. Indien nu de minister van defensie politiek is gebonden, is het hem niet geoorloofd het volk duidelijk te maken dat wij inderdaad dergelijke wapens dringend nodig hebben. Om dat besef nochtans te doen dóórbreken is wellicht een schok nodig; die schok zou kunnen voortvloeien uit de wetenschap dat de Russen beschikken over wapens die

metterdaad reeds staan gericht op onze Europese steden.

De vraag is te beantwoorden, wáár de wapens met Eurostrategische dracht zullen moeten worden opgesteld. Dat is te zeggen, op de bodem. Want zij zullen stellig niet alle kunnen worden geplaatst op onderzeeboten en in vliegtuigen. In eerste aanleg zullen de Westeuropeanen die wapens aan elkaar willen afschuiven. Voor Noorwegen bijvoorbeeld is het, sinds medio '60, constitutioneel niet mogelijk de opstelling van kernwapens op Noorse bodem te aanvaarden. Voor cruise missiles en dergelijke zou het grondgebied van het Verenigd Koninkrijk goede opstellingsmogelijkheden kunnen bieden, evenals te gelegener tijd het Spaanse territorium — hoewel dat voorshands als dubieus moet worden beschouwd, al zijn er bilaterale akkoorden denkbaar. Nieuwe wapens met Eurostrategische dracht kunnen nationaal worden ontplooid én bediend, of zij kunnen bijvoorbeeld worden bediend door Amerikanen, of zij kunnen alleen maar worden opgeslagen; er zijn vele verschillende mogelijkheden. De beslissing daaromtrent zal moeten worden genomen voor of in december van dit jaar.

* Haperingen in de geluidsopname-apparatuur hebben ertoe geleid dat van de gevoerde discussie slechts een verkort verslag kan worden gegeven.

De heer Van Putten meent dat de inleider ten onrechte uitgaat van puur militaire analyses, van het Atlantische bondgenootschap en van de plaats van de Europeanen daarin, en voorbijgaat aan de rol van Europa als Derde Macht in een mondiale ontwikkeling waar ontspanning de plaats inneemt van het huidige spanningsveld, als gevolg waarvan een niét op het kapitalisme en evenmin op het communisme gebaseerde nieuwe structuur van een socialistisch Europa tot stand komt in een multipolaire wereld. Hij erkent dat ook dán een defensie zal nodig zijn, maar dan wel een die is opgebouwd voor een toekomstig wereldbeeld waarin de Europese structuur zich ideologisch heeft losgemaakt van de Verenigde Staten.

Kol Cremer. In het verband van de uiteenzetting van hedenavond heb ik mij primair willen opstellen op het standpunt van de militaire technicus. Ik erken en onderken zeer zeker wel de aanwezigheid en de werking van velerlei politieke en sociologische invloeden, maar acht het niet de juiste gelegenheid daarop nu in te gaan. Een enkele opmerking wil ik mij nochtans veroorloven over de vraag of multipolariteit niet is te prefereren boven bipolariteit. Men zou de parallel kunnen trekken met het huidige China, dat ook in een twintigtal jaren zou kunnen uitgroeien tot een Derde Macht. Daarmee zou de bestaande bipolariteit dan niet langer kunnen functioneren. Maar men moet wel beseffen dat in onze dagen SAL-besprekingen kunnen worden gevoerd, en ook kunnen leiden tot resultaat, omdat het in de vigerende bipolariteit is gekomen tot een vrij stabiele situatie waarin men elkaar kén.

Ik ben ervan overtuigd dat het militaire element geensdeels los staat van de politieke en sociologische structuur en dat het militair-technische aspect niet kan worden afgezonderd van het politieke systeem. Men zie bijvoorbeeld naar Joegoslavië, waar voor het beoordelen van de gehele situatie de geografie nagenoeg doorslaggevend is. Maar het moet worden erkend dat een dergelijke onderlinge verwevenheid van specifieke factoren niet zonder meer kan worden getransplanteerd.

(In de daaropvolgende geanimeerde discussie blijkt de heer Van Putten te denken aan een wereld zoals die in de toekomst een naar zijn mening ideale structuur zou hebben. Een wereld die derhalve voorshands nog niet verder is dan in het ontwikkelingsstadium. Hij wil dat het defensiesysteem zich meer op die toekomst richt. De overige discussianten laten het hóé van die toekomstige wereld in het midden, doch beklemtonen dat het in ieder geval noodzakelijk zal zijn óók de ontwikkelingsfase te beveiligen.)

Bgen Antonietti is, naar aanleiding van inleiders beschouwing over de opvattingen van Brossollet, benieuwd hoe de principes *concentration* en *économie des forces* in de maas-systematiek zullen kunnen worden verwezenlijkt. Ook vraagt hij zich af hoe de Duitse Bondsrepubliek ertoe zal kunnen worden gebracht een strook van enkele honderden kilometers ten westen van de „innerdeutsche Grenze”, met de daarin aanwezige urbanisaties, fabrieken, installaties, e.d., beschikbaar te stellen als „maillage”.

Kol Cremer. Het is inderdaad de zwakheid van Brossollets systeem dat het zich vrijwel niet laat combineren met de huidige triade waarin de brigade-eenheden op de gekende wijze opereren, waarin een cordonopstelling wordt ingenomen en waarin een beweeglijke vorm van de gevechtsvoering wordt gehanteerd. Toegegeven, de huidige verschillen in de onderscheidene defensieve concepties kunnen wellicht leiden tot gaten die zullen kunnen vallen tijdens de uitvoering, maar er mag voldoende flexibiliteit worden verondersteld in de totaliteit van de westerse verdediging om te voorkomen dat die gaten dodelijk zullen zijn. Bij een koppeling van Brossollets systeem aan het thans aanvaarde zie ik een overeenkomstige flexibiliteit niet, terwijl zij toch een *conditio sine qua non* behoort te zijn.

De heer Van Putten suggereert de mogelijkheid, als antwoord op een conventionele aanval van het Blitzkriegtype een ongelijksoortige tegenaanval te doen uitvoeren in een andere sector.

De voorzitter komt tussenbeide en

merkt op dat hier de discussie dreigt te verschuiven naar het tactische en kleinschalige terrein dat in feite buiten het thans behandelde onderwerp ligt. Hoewel daarover ongetwijfeld een zeer interessante gedachtenwisseling denkbaar is, geeft hij toch de voorkeur aan een verder uitdiepen van het hoofdthema. *Bgen Antonietti* wijst erop dat, hoe dan ook, een dergelijk optreden onder de huidige krachtsverhoudingen bepaald niet realiseerbaar moet worden geacht.

Kol Cremer. In mijn verwachting had ik mij voorgesteld dat er een discussie zou worden gevoerd over een mogelijke integratie van Europese, „NATO assigned forces”.

De voorzitter werpt daarop tegen dat integratie van nationale eenheden onder een internationaal commando in strijd is met het binnen de NAVO algemeen gehuldigde beginsel dat elke lidstaat onafhankelijk en autonoom kan en mag beslissen over de aard en omvang van zijn eigen militaire inspanningen, conform het gestelde in artikel 5. Indien er werkelijk zou worden geïntegreerd, is er in feite al een beslissing genomen.

KltZ Van Bergeyk verwijst naar de vergaande samenwerkingsvormen zoals die reeds functioneren in onder andere Stanavforlant en Channel Command, maar de *voorzitter* meent toch te mogen betwijfelen of ook werkelijk de politieke wil tot integratie aanwezig is.

Bgen b.d. Walthuis sluit zich aan bij dat laatste en waarschuwt tegen wishful thinking. De militairen zijn uiteraard fervente voorstanders van optimaliseren van het defensieve vermogen en zij zouden daartoe stellig bereid zijn tot vergaande integratiemaatregelen. Maar waar de zwaarmacht in het geding is, betreft integratie tevens een zekere mate van afstand doen van de eigen, nationale soevereiniteit; zo lang de bereidheid daartoe niet in de politieke wil tot uitdrukking wordt gebracht, is een soort Europese defensiegemeenschap een illusie.

De voorzitter vindt het hoog tijd dat de Europese regeringen wakker worden: vóór het einde van december

1979 zal er door het DPC een besluit moeten worden genomen en zal de tweede vergadering van de ministers van defensie zich moeten uitspreken, zeer zeker als de Pershings in 1982 ontplooid zullen moeten zijn.

Kol Cremer. De tijd dringt. Er zal nog veel moeten gebeuren al eer een goed besluit kan worden genomen. In de eerste plaats zal de Europese bewustwording op gang moeten komen. De daaropvolgende fase is dan die van het Europese nadenken. Als derde stap kan ten slotte de discussie worden gevoerd die tot de besluitvorming zal moeten leiden. De onbeantwoorde vraag is daarbij nog, voor welk forum die discussie zal moeten worden gevoerd. Ik ben ervan overtuigd dat een Europees kader zonder Frankrijk onmogelijk is. Het is dus absoluut noodzakelijk dat ook dat land aan het discussie- en besluitvormingsproces deelneemt.

De heer Raap informeert naar de prioriteiten zoals de inleider die zou willen toekennen; liggen die hoofdzakelijk in het strategische vlak of moet de verbetering van de gevechtswaarde voorop staan? Hij acht Nederland toch al niet onafhankelijk meer, want op ons grondgebied gestationeerde raketten zullen naar zijn mening te eniger tijd toch wel moeten worden gebruikt voor bijvoorbeeld het steunen van een ander nationaal contingent dat op Duitse bodem in het nauw zit.

Kol Cremer. Daarover is in de laatste zes weken al veel gesproken. Wij moeten verschil maken naar vredes- en oorlogstijd, omdat in laatstgenoemd geval de achtergrens van het operationele terrein bepaalt tot waar de NAVO-commandant bevoegd is zelfstandige beslissingen te nemen.

De heer Raap betwijfelt ernstig of er nog wel enige afschrikking op de potentiële tegenstander zal uitgaan van een nucleair antwoord dat West-Europa zou moeten kunnen geven op de SS-20 in een strook van 300 tot 600 kilometer van de grens.

Kol Cremer. Integendeel. Ik ben ervan overtuigd dat van een dergelijke beantwoordingsmogelijkheid wel dergelijk afschrikking uitgaat. Het past

als geheel in de totaliteit van het strategische afschrikkingssysteem, en moet ook als zodanig worden beoordeeld. De afstand van 600 kilometer als Eurostrategische capaciteit is gebaseerd op het Russische operationele gedrag, waarbij wordt opgetreden met drie golven van divisies achtereen en waarbij op 600 kilometer de achterste grens van het operationele potentieel ligt.

Cdre Ooninx merkt op dat een bereik van 600 kilometer in genen dele vergelijkbaar is met de dracht van de SS-20.

Kol Cremer. Het nucleaire antwoord daarop is ook niet te geven met dezelfde middelen die zijn aangewezen voor mogelijke inzet in het met Eurostrategische dracht bestreken gebied. In de 600 km-strook moet het westelijke antwoord zijn voorbereid met een systeem van permanente en semi-permanente targeting. Met andere woorden, in die strook is het westelijke antwoord al voorbestemd voor een aantal tevoren vastgestelde doelen.

De heer Timmer is van mening dat raketsystemen met een targeting tot 600 kilometer in wezen impliceren dat daarvan een „first strike” moet worden verwacht. Bijgevolg riskeert een dergelijke opzet dat de tegenstander tot een „pre-emption” overgaat omdat hij van een conventioneel optreden geen succes meer mag verwachten.

Kol Cremer. Neen, van een first strike is geen sprake, althans niet in de zin waarin men daarover spreekt in de strategie. Het essentiële van onze strategie is immers de afschrikking. Alleen indien een ongunstig verloop van het conventionele gevecht daartoe zou noodzaken, zou het kunnen komen tot wat letterlijk een first strike zou worden genoemd.

De heer Timmer beklemtoont dat er metterdaad sprake is van een first-strike-optie, indien men voornemens is in een situatie als door inleider geschetst Eurostrategisch vermogen in te zetten. Een dergelijke optie werd echter vroeger in discussies over de Europese kernmacht zeer zwaar gewogen, omdat juist daáruit

voor de tegenpartij het streven naar pre-emption zou voortkomen. Hij ziet derhalve nu door de inleider een vierde trap toevoegen aan de triade.

Kol Cremer. Dat is inderdaad precies mijn bedoeling. Ik heb willen aanduiden dat de beschikbaarheid van niet minder dan 1640 Sovjetrussische vectoren van Eurostrategische dracht in vergelijking tot slechts 416 westelijke gelijkwaardige tuigen dwingt tot grondige bezinning op het ganse vraagstuk. De ten tijde van SALT II vastgestelde wederzijdse effectieven noodzaken het Westen zich sterk te maken op die gebieden waar de te constateren achterstand tot desastreuze consequenties zou kunnen aanleiding geven.

(Van die krachtsverhoudingen werd vervolgens een overzicht gepresenteerd dat zich evenwel niet leende voor reproductie in dit blad. Geïnteresseerden zullen ongetwijfeld een overeenkomstig overzicht kunnen aantreffen in relevante publikaties.)

De voorzitter verzucht dat het samenvattend afsluiten van deze bijeenkomst hem moeilijk valt, vooral omdat de gepresenteerde problematiek bijzonder ingewikkeld mag heten. Het is dan ook waarschijnlijk om dezelfde reden geweest dat de inleider niet zelf een afronding heeft gegeven, maar zich heeft beperkt tot een dringende oproep tot diepgaande studie, overdenken en bespreken van alle facetten. Dat daarmee door de aanwezigen werd ingestemd, mag worden afgeleid uit de levendige discussie die al aanstonds op gang kwam en die ongetwijfeld nog zal worden voortgezet.

Hij zegt overtuigd te zijn van het vertrouwen dat de deskundigen stellen in de verdediging van West-Europa, een vertrouwen dat hij deelt en ook bij de ter bijeenkomst aanwezigen heeft kunnen vaststellen. Hij dankt de inleider voor diens boeiende inleiding en verhelderende toelichtingen in de discussieperiode en sluit daarna de bijeenkomst.

M
i
C

Made in Holland.

Misschien omdat ze 't nergens anders zo goed kunnen.

Tallose schepen varen ook onder de moeilijkste omstandigheden veilig havens binnen. Op vliegvelden zien verkeersleiders ook bij dikke mist exact wat er gaande is.

Zevenentwintig verschillende marines zien op hun beeldschermen precies wat er zich diep onder water en hoog in de lucht afspeelt.

Om de aarde cirkelt een satelliet die het boven verwachting goed doet. En tal van projectielen die om wat voor reden dan ook worden afgevuurd, vinden met feilloze zekerheid hun

weg. Al die gebeurtenissen hebben één ding gemeen: ze gebruiken elektronische waarnemings- en geleidingssystemen van Hollandse Signaal.

Zoals de naam al zegt: made in Holland. Misschien wel, omdat ze 't nergens anders zo goed kunnen.

SIGNAAL

Hollandse Signaalapparaten B.V. - Hengelo.

Koninklijk Nederlands Leger- en Wapenmuseum

Leiden, Pesthuislaan 7, tel. (071) 134241

Nederlandse krijgsgeschiedenis

Modernisering van de expositie vindt ononderbroken plaats, waardoor geleidelijk een goed beeld ontstaat van de krijgsgeschiedenis der „lage landen“ van ca. 4500 v. Chr. tot 1953.

Geopend:

maandag t/m vrijdag van 9.00 tot 17.00 uur
zondag van 13.00 tot 17.00 uur

Gesloten:

1 januari, 30 april, 3 oktober, 25 december

Delft, Korte Geer 1, tel. (015) 124126

Studiecollectie Militair Materieel

Geschut, pantservoertuigen, draagbare wapens, vuurleidingsapparatuur, verbindingsmiddelen en munitie.

Bezoek uitsluitend na telefonische afspraak.

VERHUIS RUSTIG

Uw gehele inboedel wordt
met de grootste zorg
behandeld en
veilig overgebracht binnen
NEDERLAND en
BELGIË/LUXEMBURG

Fa. HARTGERS

VERHUIZINGEN EN TRANSPORTEN

1e WORMENSEWEG 88
APELDOORN
TELEFOON (055) 23 15 56